

פרוטוקול מס. 105/ד'

מישיבת ועדת הכספים

התקיימה ביום ד', י"א בסיון, תשי"ט - 17.6.1959 שעה 8.45

נ ו כ ח י ם

חברי הוועדה:

- הינ"ר י. גורי
- י. בדר
- א. בהיר
- ע. דגני
- ש. דיין
- מ. חזני
- א. כהן
- נ. לויין
- ז. סוזאייב
- י. ספיר
- ז. צור
- ח. רובין

מוזמנים:

- מר גבעוני
- מר אגמון
- מטעם משרד האוצר.
- ד. הורביץ - נגיד בנק ישראל
- ד"ר קיטרון - מטעם משרד המשפטים.

סדר-היום:

תשלום פיצויים עבור נזקים עקיפים למשקי ספר; דו"ח נגיד בנק ישראל.

הינ"ר י. גורי:

אני פותח את הישיבה.

מסרתי אתמול לחברי ועדת הכספים, שמשרד האוצר טיפל

בשבועות האחרונים בבירור חביעות שהוגשו על-ידי ארבעה משקי ספר והם: גונן,

דן, שמיר וגדות, על-יסוד העקרונות שסיכמנו בפגישה משותפת עם באי-כוח האוצר ומשקי הספר לפני מספר שבועות. מסרתי לחברי הוועדה את תוכן העקרונות שהונחו ביסוד לבירור החביעות. לאחר מכן היו פגישות בין אנשי משרד האוצר ובין באי-כוח המשקים. לאחרונה קיבלתי ממשרד האוצר את סיכום התביעות המתחלקות לסוגים שונים. את המספרים מסרתי אתמול ולא אחזור עליהם. אמרתי שיש דין-ודברים בין באי-כוח המשקים והאוצר על ההוכחות לביסוס התביעות. היות והתביעות מתפשטות על שטח רחב של זמן, החל משנת 1952, חלק מהתביעות לא קל לבסס ולוודא מהצד החשבוני משום שהעקבות נטשטשו, כולן או מקצתן. מסביב לנקודה זו - שהיא היחידה שנותרה לבירור - עדיין יש דין ודברים. נאמר לי שעוד השבוע תהיה פגישה אחרונה בין באי-כוח האוצר והמשקים והדברים יסוכמו. יתכן שהם יסוכמו מתוך הסכמה הדדית והפרשה תסתים, ואנו נקבל הודעה על כך. במקרה כזה לא יהיה לוועדת הכספים מה לעשות, והיא תרשום לפניה את ההודעה. אם יתברר שיש חילוקי-דעות - ינהגו בהתאם להודעה שנמסרה על-ידי מנהל משרד האוצר ד"ר ארנון, שלאחר שהחשבונות יבדקו על-ידי משרד האוצר, מתוך מגע עם משרד הבטחון, סיכום הפגישה יוגש לוועדת הכספים ולפי החלטתה יקום דבר.

חברי הוועדה ביקשו שאנשי האוצר שטיפלו בענין זה -

ה"ה גבעוני ואגמון - יופיעו בפני ועדת הכספים כדי לאפשר לחברים להציג שאלות כדי לברר את הבעיה על יסוד האינפורמציה שמסרתי ועל גסוד אינפורמציה שיכול להיות שהם ירצו למסור.

א. בהיר:

מה מצב הסעיף של השקעות בבטחון?

הינ"ר י. גורי:

אלו חביעות למשרד הבטחון. אינני יודע מה לאשיב לשאלה זו. אנו עסקנו במישור הארנונה בנזקים ישירים ועקיפים. כאשר עיבדנו את העקרונות של אופן בדיקת החשבונות - טיפלנו בשני שטחים אלה. על כל שנים, אני מציע לא לעסוק בכך ברגע זה, כי אחרת נצא מהמסלול של הבירור ולא נשיג את חכליתו של הבירור. ה"ה גבעוני ואגמון אינם יכולים להשיב על כך ואין טעם להציג להם שאלות.

ח. רובין: אני מבקש שמר גבעוני ימסור לנו פרטים על התפתחות המשא והמתן. על אילו נקודות יש הסכמה עם המשקים ומה הן הנקודות השנויות במחלוקת, מה הסיבה שהדברים לא סוכמו עד כה.

מר גבעוני: אין לדבר על הסכמה כל שהיא מפני שרק הבוקר התחיל המגע עם המשקים שבו הוחל לדבר על התביעות עצמן. כתוצאה מהחלטה של ועדת הכספים לפיה הוטל על יו"ר הוועדה להגיע לידי סיכום התביעות מבחינה חשבונית, פנה אלינו מר גורי בבקשה לסכם את התביעות יחד עם כל הגורמים הנוגעים בדבר, היינו - משרד הבטחון והמשקים. כידוע, עד אז לא נגענו בכלל בצד זה של הבעיה. העניין היה מסובך. יש עשרות רבות של פריטים מסוגים שונים ושל משקים שונים.

בפגישה משותפת שנחקימה ב-6 במאי, בהשתתפותו של מר גורי ונציג המשקים, סוכם שעד סוף מאי יסכם האוצר מבחינה חשבונית את התביעות. ואמנם עד סוף מאי עשינו את אשר הוטל עלינו, אם כי קשה לומר שיש סיכום חשבוני מדויק, כי יש פריטים שאינם ניתנים לסיכום חשבוני.

סיווגנו את התביעות לארבעה סוגים. יש חלק של תביעות שהן על נזקים שאפשר לומר כי לפחות לכאורה הם נזקים הכלולים בחוק הארנונה אלא שמנהל הארנונה סבור היה שיש להקטין או לבטל אותן. סוכם שסוג זה של תביעות יועבר לוועדת הערר. סוג שני - אלו תביעות על הפרש בין 75% או 90% (בהתאם לתקופה) לבין תשלום פיצויים מלאים של 100%. התשלומים נעשו בהתאם לתקנות מאושרות על-ידי ועדת הכספים, כל אחת בזמנה. סוג שלישי - אלו תביעות הקשורות בהוצאות בטחון, כמו בנין מקלטים, שמירה וכדומה. הסוג הרביעי - אלו תביעות שכולנו הסכמנו שיש לכלול אותן בהגדרה של נזקים עקיפים. זו הייתה הפעולה הראשונה.

בתחילת השבוע ישבנו עם מר גורי וסוכם, שעל בסיס הסיכומים שנעשו על-ידנו נקיים מגע עם המשקים, תוך כוונה למצוא פתרון מתקבל על דעת שני הצדדים.

ח. רובין: אינני מעורר כרגע את בעיית הביצורים ומבני הגנה. שאלתי היא: האם האוצר מתכוון לשלם את נזקי העקיפין, אחרי שהחשבונות סוכמו לאחר עבודה מאומצת? אם כן - מתי?

מה עשה האוצר, אחרי שוועדת הכספים העבירו אליו עוד בינואר את סיכומי החשבונות של המשקים? מה קרה מחודש ינואר ועד חודש מאי? מה נבדק?

על מה מתנהל המשא והמתן עם המשקים - האם על פירוט החשבונות או על סיכום חשבוני או על סכומים?
מה הסיבה שרק בראשית חודש יוני התחילו להיכנס לבדיקת החשבונות לפרטיהם?
התשובה לשאלתי הראשונה תקבע את עמדתי.

י. בדר: מהו הסכום הכולל שהם הסכימו לקבל ושאתם שילמתם?

מר גבעוני: האוצר לא שילם אף פרוטה בתור נזקי עקיפין על תביעות המשקים.

א. בהיר: אני מבקש לדעת כיצד סווגו הוצאות הבטחון? האם הוצאות נוספות הכרוכות בשמירה על עדר, למשל, בגלל המצב הבטחוני סווגו כהוצאות בטחון או כנזקי עקיפין? מדוע אין למשק גונן תביעות לנזקי עקיפי

מר גבעוני: המשקים עצמם ציינו את ההוצאות, ואנו סיווגנו את התביעות יחד עם המשקים. משק גונן הגיש תביעה לארנונה שהועברה לוועדת הערר. כן הוא הגיש תביעה להוצאות התגוננות, שביניהן יש כמה הוצאות לנזקי עקיפין. יש נזקים בהם מטפלת באופן ישיר הארנונה, ואלה אינם כלולים כאן.

א. בהיר: הארנונה איננה מטפלת בהוצאות שמירה מוגברת. בשעתו אמרנו ששמירה מוגברת היא בבחינת נזק עקיף לא ישיר. צריך היה לומר למשק שיש לראות בכך נזק עקיף.

מר גבעוני: הסיכום בינינו הוא, שכל תביעה שנדחת על-ידי ועדת הערר - המשק רשאי לתבוע אותה במסגרת נזקי עקיפין.

היו"ר י. גורי: במידה וועדת הערר תחליט שהנזק הוא בגדר נזק עקיף ואין לו כיסוי בחוק הארנונה - יחול על תביעה זו הנוהל שייקבע בנוגע לתביעות על נזקים עקיפים.

מר גבעוני: נשאלה השאלה: מדוע האוצר לא טיפל בענין במשך חדשים רבים? התשובה היא פשוטה. בענין זה היתה לאוצר עמדה, אשר הובעה על-ידי המנהל הכללי בוועדת הכספים, שאנו לא נשלם נזקי עקיפין על העבר. אמנם זו לא היתה דעתה של ועדת הכספים, אבל זו היתה דעתו המוצהרת של משרד האוצר. זו הסיבה שלא טיפלנו בכך.

היו"ר י. גורי: אני רוצה לתקן את הנוסח. קשה לומר שזו היתה עמדתו המוצהרת באותה ישיבה. באותה ישיבה הודיע מנהל משרד האוצר מה שהודיע. ועדת הכספים הודיעה, שכל התביעות הנמצאות בטיפול יכנסו למעגל הבדיקה. נסתבר שיש חילוקי-דעות בפירוש ההודעה. ד"ר ארנון פירש את ההודעה, שכל מה שאמר חל מאז ולעתיד לבוא, ואילו ועדת הכספים עמדה ועומדת על דעתה, שכל החשבונות שנכנסו לתיקיה כתביעות לשעבר - תחול עליהם הודעה זו. העמדה המוצהרת הובעה לאחר מכן ולא באותה ישיבה. הדבר לא משתקף מהפרוטוקול של הישיבה.

מר גבעוני: לד"ר ארנון ולכל הנוגעים בדבר באוצר היה ברור, שאין לשלם את נזקי העקיפין עבור העבר. באותו רגע שהגיעה פניתו של יו"ר הוועדה בקשר לבדיקה - ראינו בכך פעולה טכנית וביצענו אותה מייד.

לשאלות - מה חושב האוצר לעשות ומהו מצב המשא והמתן - התשובה היא שהמשא והמתן מכוון לתשלום פיצולים על העבר. הוויכוח הוא: מה היא מידת הוודאות בתביעות; הוויכוח הוא על מידת התשלום וגובהו.

היו"ר י. גורי: אם מותר לי לפרש את הדברים - הרי הפירוש הוא שהוויכוח העקרוני על עמדה מוצהרת נסתיים והוא נכנס לשלב מעשי של נכונות לשלם, ולשלם על יסוד אפשרות לוודא את החשבונות.

מר גבעוני: היות והענין הוא בשלב משא ומתן על גובה התשלומים ויש עמדות שונות - הייתי מבקש בשלב זה של המשא והמתן לא לפרש את הדברים. אמרתי דברים ברורים. יש מגע המכוון לתשלום, והבעיה היא של גובה התשלום. יתכן שבשלב מסוים נגיד שלא הגענו להסכם ואנו באופן עקרוני חוזרים לאגדה הקודמת. הבעיה היא כרגע גובה התשלום.

לשאלה - מתי יסתיים המשא והמתן, אני יכול להשיב, שנעשים כל המאמצים כדי לסיימו תוך ימים אחדים.

י. ספיר: גם מבחינת ההגדרה החוקית וגם העניינית היה ברור, שיש הרבה שטחים שהם שטחי-גבול שקשה להגדירם. לאחר הכוונה כללית, במידה והדברים אינם מסתדרים תוך הבנה - הענין חוזר לוועדת הכספים והוא יוכרע כאן. אני מבין שאחד הליקויים הגדולים ביותר הוא, שהענין נמשך זמן רב ועכשיו דנים בתביעות של שנים.

מר גבעוני: דנים על תביעות שהוגשו כמה שנים לאחר שהיו הנזקים, או שהוגשו רק עכשיו. רוב התביעות הוגשו לוועדת הכספים בשנת 1958 על נזקים של שנת 1952.

היו"ר י. גורי: רוב החשבונות היו בתיקים. למשק אחד אפשרנו להגיש את תביעותיו בשלב יותר מאוחר.

י. ספיר: יכולות להיות תביעות שנדחו על-ידי הארנונה והמשא והמתן עם הארנונה נמשך זמן רב. בימי מלחמת השחרור היו תביעות של שכונה שלמה בירושלים, והענין נמשך 5 - 4 שנים עד שמצא את פתרונו. היו מקרים רבים של סחבת.

האם אפשר להניח עכשיו, לאור אותן הנחיות שנקבעו - ואם הן אינן מספיקות צריך לקבוע אחרות - שכל בעיה כזו משתתעורר - תיפתר תוך זמן שהוא הכרחי לטיפול ולא תיגרם שוב פעם אותה סחבת? הסיבוכים נגרמו עקב הסחבת, בין אם באשמת המשקים או האוצר.

א. בהיר:

לגבי נזקי עקיפין נאמר, שאם ועדת הערר לא תכיר בהן - הענין יוחזר לאוצר. יש נקודה נוספת שצריך להבהירה. ועדת הערר יכולה לומר על נזקים שהם אינם נזקי עקיפין אלא נזקי התגוננות. מה הדין במקרה כזה?

היו"ר י. גורי:

הענין יכול לחזור לאוצר. יש בעיה כללית, ואני מציע לא לדון על כך בשלב זה.

א. בהיר:

אשר להוצאות התגוננות שאינן כרוכות בהקמת מקלטים וכדומה אלא בשמירה מוגברת ו... - אבקש את אנשי האוצר שבעת ניהול המשא והמתן עם המשקים יעמדו לרשותם ולעזרתם בפירוש הדברים.

מר גבעוני:

לחבר-הכנסת ספיר עלי להשיב, שקשה לדבר על סדרים בעתיד. אפשר להסיק מסקנות מהסדרים של העבר הלא-רחוק. לפני כחצי שנה נפגעו ישובי הצפון מהפגזות והתשלומים בוצעו תוך חדשים, למרות שהיתה שם עבודת הערכה מסובכת וקשה. אינני סבור שבעתיד יהיה טיפול גרוע מזה.

י. ספיר:

האם יש הרבה מקרים תלויים ועומדים מסוג אלה?

מר גבעוני:

בארנונה יש תביעות בודדות שהועברו לוועדת הערר, הפועלת ליד בתי-משפט.

היו"ר י. גורי:

היום לא נוכל להקדיש יותר זמן לנושא זה. אם יהיה צורך בבירור נוסף - נקיים אותו.

חבר-הכנסת ספיר הציג שאלה. הנוסח במהותו אולי

איננו שונה, אבל חשוב לדייק בנוסח הפורמלי. ההצהרה אמרה שאם יש נזק עקיף שאי-אפשר לכסותו לפי חוק הארנונה - המשק מגיש תביעה והאוצר בודק את החשבונות תוך מגע עם משרד הבטחון והמשק. את הסיכומים מגישים לבדיקה לוועדת הכספים והיא מחליטה כיצד לנהוג. בנוסח זה לא מופיעה הפרוצידורה מי מכריע אם יש חילוקי-דעות. יכול להיות שבעקיפין זה נכון. זהו הנוסח המדויק שקבענו. כמובן שהמשקים ידעו מה הוגש על-ידי שר האוצר לוועדת הכספים. אם זה מניח את דעתם - נסתיימה הפרשה; אם לאו - הם יודעים את הכתובת של ועדת הכספים.

ח. רובין:

אני מציע את הסיכום הבא: הוועדה רשמה לפנייה את הודעת מר גבעוני, בא-כח האוצר, שבענין נזקי עקיפין מתנהל בירור עם המשקים הנוגעים בדבר ובירור זה נוגע אך ורק לסכומים והוא מתנהל על-מנת לשלם ולסיים את הפרשה בימים הקרובים. ב. הוועדה תחזור לענין ביום ג' הבא.

מר גבעוני:

כמובן שוועדת הכספים יכולה להחליט מה שהיא סבורה לנכון. אני רק מבקש שהחלטה כזו בשלב זה לא תתקבל. ההודעה רשומה בפרוטוקול. כל דבר נוסף - מכביד עלינו את המשא והמתן, ואבקש את ועדת הכספים לא לעשות זאת.

ח. רובין:

אני מבין שכאשר מתנהל משא-ומתן חשבוני - איננו חייבים להתערב. אין הכוונה לחזק צד אחד במשא והמתן מבחינת הסכומים ולהחליט את הצד השני. האוצר לא יכול לחזור בו מעצם הנכונות לשלם. דברתי על נכונות האוצר לשלם ולא קבעתי תקדים לגבי גובה התשלומים.

היו"ר י. גורי:

כל העוקץ הוא בשתי המלים "נכונות לשלם". כל השאר בסדר. אני מבין את מר גבעוני. הוא איננו שר האוצר ולא המנהל הכללי; הוא בא-כח משרד האוצר לענין זה. הוא איננו רואה אפשרות לעצמו, ומכל מקום הוא מבקש שלא לפרש כל מה שאמר - גם אם אמר מה שאמר - שהמשא והמתן מתנהל על יסוד נכונות לתשלום. יש הבדל בין הצגת הענין לבין הסכמה לסכם את הדברים כהחלטה בפרוטוקול.

מר גבעוני:

כיצד אפשר לחייב את האוצר? ומה יהיה אם לא יגיעו להסכם?

היו"ר י. גורי:
אין לנו צורך בשתי המלים הללו. הן אינן מוסיפות דבר.
ברור שהמשא והמתן מתנהל על-מנת לחסל את התביעות.
התביעות תחוסלנה או בדרך בירור, ואם לאו - הן במילא חוזרות לשולחנה של ועדת
הכספים. אינני רואה צורך בשלב זה ללחוץ שהחלטה כזו תירשם.

ח. רובין:
מר גבעוני, לא צריך לקבל רושם שהיו"ר התרכך. המשקים
צריכים לדעת שוועדת הכספים לא הזדהתה עם סכומים,
והאוצר צריך לדעת שוועדת הכספים לא תוותר על התשלום.

א. הרצפלד:
חבר-הכנסת רובין מתפרץ לדלת פתוחה. האוצר הודיע שהוא
יעשה הכל כדי להגיע לידי הבנה, ופירוש הדבר - נכונות
לשלם.

היו"ר י. גורי:
האוצר איננו מוותר עד הרגע האחרון על הטענה מעיקרא
דינא. יכול להיות שנציג האוצר יופיע בפני ועדת
הכספים ויאמר: אינני מודה שאני צריך לשלם בעד העבר, אלא אני מוכן לשלם על-
סמך חשבונות שאינני יכול לבדוק אותם די צרכם. אחם כופים עלי שאודה ועל-ידי
כך נועלים בפני את האפשרות לטעון טענה כזו. מר גבעוני איננו רואה לעצמו
זכות וסמכות למנוע בעד שר האוצר לטעון טענה כזו. אין כל צורך בזה.

אנו נפסיק בנקודה זו ונעבור לסדר-היום.

(אחרי-כך רשמה מא.)

מא.

היו"ר י. גורי:

לאחר שסיכמנו אתמול את הדיון בחוק מלווה קליטה והחלטנו כאשר החלטנו, ביקש מר ספיר להכניס תיקון להסתיגותו. מר ספיר טוען כי זהו תיקון נוסח בלבד, ואילו אני סבור כי זהו תיקון מהותי.

מר סטרונ:

אתם זוכרים שאתמול היו מספר הצעות, שהחלטה כאשר תתקבל - תתקבל על ידי הכנסת ולא על ידי ועדת הכספים. ההצעה של מר ספיר, כפי שהציע אותה לאחר הישיבה היא: ההחלטה תתקבל אמנם על ידי ועדת הכספים, אבל החלטת ועדת הכספים טעונה אישור הכנסת, אם תבוא דרישה לכך מצד 5 חברי ועדה.

היו"ר י. גורי:

אני מעמיד להצבעה הצעת מר ספיר.

ה צ ב ע ה

הצעת מר ספיר - נדחתה

הסתייגות למר ספיר

י. בדר:

אני מצטרף להסתייגותו של חבר הכנסת ספיר.

היו"ר י. גורי:

אנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום - דו"ח בנק ישראל. אני מקדם בברכה את נגיד בנק ישראל ומר בר-יוסף. אנקש את נגיד הבנק להכניסנו בסוד הדו"ח של בנק ישראל לשנת 1958. אף כי כולנו עיינו בדו"ח, אני מניח שאין איש יותר מתאים למסור לנו כמה דברים גם בשולי הדו"ח, שהוא דו"ח מעניין מאד ונבדל מהדוחות הקודמים בזה שיש בו גם קווי אור, מאשר נגיד הבנק מר הורביץ. לאחר דבריו נפתח בשיחה, ואם לא נספיק לסיימה היום, נמשיך בה בישיבה הבאה.

נגיד הבנק ד. הורביץ:

על הדו"ח כשלעצמו אין לי מה להוסיף, כי כל הסיכום הכרוך בדו"ח ניתן בפרק הראשון המשתרע על 5 דפים שכתבתיו בעצמו, ובו סיכמתי את האורו ות והצללים כאחד. לכן הייתי מציע כי אייחד דברי לא רק על דו"ח לשנת 1958 אלא גם על המצב ב-1959, כי בה נרחשו דברים חדשים.

כידוע אין תמונה שהיא כולה צל או כולה אור. וכל הנסיונות לתאר תמונה שכולה אור או כולה צל, יש בהם כדי להטעות; כי בחיים הצל והאור משמשים בערבוביה.

הקווים החיוביים שנסתמנו בשנת 1958 הם:

א) גידול התפוקה בשעור של 8%. חל גידול בפרודוקטיביות - ולא רק בפרודוקציה - כלומר, בפריון העבודה לאיש לשעה, בשעור של 4%. זוהי תופעה מעודדת מאד.

ב) חלה ירידה נוספת באבטלה. זאת אומרת, אנו מתקרבים לאותו מצב המוגדר באופן מעי כחוסר עבודה של חיכוך; כלומר, חוסר עבודה הנגרם על ידי מעבר ממקום עבודה למקום עבודה ועונתיות;

ג) חלה התקדמות ידועה בחזית יציבות המחירים. בעוד שבבעבר המחירים היו עולים ב-20-25 אחוז, הרי זו היתה השבטת ההאשונג שהסתכמה בעליית מחירים בשעור של 3% בלבד. אף זוהי תופעה מעודדת ביותר.

אולם היו גם תופעות שליליות והן:

א) תוספת התפוקה לא שימשה לשפור מאזן התשלום. מאזן התשלום נשאר כפי שהיה. באופן סטטי הוא שופר, אבל לא כן באופן מעשי; הוא שופר באופן סטטי כפי מונחי סחר חוץ היו לטובתנו. משבר מחירים בעולם הוא תמיד לטובתנו אפילו אם נביא בחשבון ירידה בהכנסות המגבית, הרי מה שאנו מרוויחים עלידי ירידת מחירי היבוא עולה על ההפסד שנגרם במגביות וביצוא. ומחירי היבוא ירדו ב-7%. גם אילו מחירי הייצוא היו יורדים באותה מידה, לא היה מקום לכל השוואה, כי הייצוא מהווה רק שליש מהייצוא. באופן כזה השפור במאזן התשלומים הוא מדומה ולא ממשי. ובתחום זה לא חלה כל התקדמות. ולכך היו שתי סיבות:

האחת - לא תמיד גידול התפוקה חל באותם מוצרים שאפשר לייצא אותם או להשתמש בהם כתחליף לייבוא. לעתים אלה הם מוצרים שאפשר לצרוך בשוק המקומי בלבד;

השניה - גידול הצריכה קשור בגידול כוח הקניה שהוא גדול יותר מגידול התפוקה. אף כי השנה הואט גידול אמצעי התשלום לעומת שנת 1957 (ובזה חלה התקדמות יפה) הרי לא היתה זו האטה מספקת, כי תמיד עלו אמצעי התשלום על התפוקה. אולם באופן יחסי אמצעי התשלום עלו פחות מאשר ב-1957; האשראי לממשלה עלה הרבה פחות מאשר ב-1957. כלומר, ההתקדמות חלה בעיקר אצל הממשלה. ב-1958 הגרעון הקופתי של הממשלה שהתכסה על ידי אשראי היה במידה ניכרת קטן יותר מאשר ב-1957, באופן אבסלוטי ולא רק באחוזים. קצב העלאת אמצעי התשלום ירד מ-20 ל-15 אחוז.

בסיכומו של דבר - גדלה היציבות, וגדלה התפוקה. ואלה הם תנאים טובים לשפור מאזן התשלומים. אולם הם לא נתנו אותותיהם בשפור מאזן התשלומים מפני גידול הצריכה והרכב הייצור.

כן יש לציין האטה בגידול ההכנסות האינדבידואליות, ובייחוד בשכר. זוהי התמונה שציינתי בדו"ח; ואין לי מה להוסיף עליה. ומכאן - להתפתחות שחלה ב-1959.

אין בידי מספרים על כל מחצית שנת 1959, אלא רק על 3-4 החודשים הראשונים של השנה. מספרים אלה אני מוסך לידיעת חברי הוועדה בלבד. איננו מפרסמים מספרים ארעיים, כי הם אינם מספיקים כדי לתת הערכה על המגמות. אני יכול למפור מה היה המצב ב-3-4 חודשים אלה בהשוואה לאותם חודשים אשתקד. באמצעי התשלום חלה האטה בוספת על זו שחלה ב-1958 עד כדי כך שזו השנה הראשונה מאז הוקם בנק ישראל, שעברו 12 חודשים ובסוף מאי לא הגיעה עליית אמצעי התשלום ל-15 אחוז, אלא רק ל-12-13 אחוז. אולם אני חייב לציין כי מסוף מאי עד יוני חל גידול די מהיר. בכל זאת אני מקווה שגם ביוני לא נעלה על 15 אחוז. בחדשים מאי יוני 1958 עלו אמצעי התשלום ב-12.1 אחוז ואילו באותם חודשים בשנת 1959 עלו אמצעי התשלום ב-10.6 אחוז.

א. בהיר:
מדוע ב-3 חודשים עלו אמצעי התשלום ב-12 אחוז ובמשך כל השנה ב-15 אחוז?

ד. הורביץ:
כי יש גורם עונתי - פרי ההדר. גם בהרכב הגורמים לעליית אמצעי התשלום בחדשים אלה יש משהו מעודד. הפעם הגורם העיקרי היה - עליית הרזרבות במטבע חוץ. ב-31.12.58 הסתכמו ההחזרות ב-123,5 מליון דולר - וזו היתה הרזרבה הגדולה ביותר שהיתה מיום קיום המדינה - וב-10.4.59 הסתכמו ההחזרות ב-156 מליון דולר. זאת אומרת, הרזרבה עלתה ב-31 מליון דולר נוספים. ברור שזהו גורם לעליית אמצעי התשלום.

י. בדר:
מה היתה הרזרבה בסוף מאי?

ד. הורביץ:
ב-14.6.59 הסתכמה הרזרבה ב-249 מליון לירות; הוזה אומר - 140 מליון דולר. לסכום זה יש להוסיף 10 מליון דולר ואז נגיע ל-150 מליון דולר.

גידול זה של הרזרבות היה הגורם העיקרי לעליית אמצעי התשלום בתקופה זו. תופעה זו כשלעצמה היא חיובית. אבל צריכה להיות פעולה קומפנזטורית. יבטו צינורות בהן קיים מאזן תשלומים חיובי צריכה להיות מדיניות מוניטרית ופיסקלית של ספיגת כסף.

בשנת 1958 היתה צעקה כללית שהאזרח הוא אומלל ויש להעלות הכנסתו. ומשום כך ההכנסה הפנויה לנפש הולכה וגדלה. ואני רואה בזה אחת הסכנות החמורות. ברור שהאזרח רוצה להיטיב מצבו. והגופים הצבורים, הרוצים להחזיק לו, מדברים כולם על "האזרח האומלל", ועל ידי כך מערימים קשיים על דרך המדינה, כי מקטינים את המסים ומגדילים את ההכנסה ועל ידי כך מגדילים את התצרוכת. יודע אני כי אלה הם דברים בלתי-פופולריים ביותר. אבל תפקידי הוא לומר אותם. המצב הוא שההכנסה הפנויה עולה והמסים יורדים ורמת החיים עולה. לכן יש צורך בפעולה קומפנזטורית. אבל בארצנו הדבר הוא כמעט בלתי אפשרי. לא הממשלה, לא הכנסת ולא הצבור, אינם נותנים לעשות זאת.

ככל זאת נעשה משהו בשטח זה; ושוב, לתמהונכם ולתמהונ הצלחנו לעשות זאת יחד עם הממשלה. בחדשים ינואר-מאי אשתקד עלה האשראי לממשלה ב-2%. הממשלה אינה יכולה לקבל אשראי ממערכת הבנקים. מהם היא מקבלת רק הלוואות מחו"ל. הבנקים משמשים סוכנים של האוצר להשגת כספים בבנקים זרים. באותם חדשים השנה הועמד האשראי לממשלה על מינוס 1,9%.

לעומת זאת חלה הרעה באשראי לצבור. בחדשים ינואר אפר אשתקד עלה האשראי לצבור ב-1,6 אחוז, והשנה ב-2,8 אחוז. במסגרת זו כלולות הסו והרשויות המקומיות; אולם חלקן של הרשויות המקומיות אינו גדול.

י. בדר: האם במסגרת זו כלולות החברות הממשלתיות?

ד. הורביץ: אנו נותנים אשראי לחברת האשלג רק לממון הייצוא. משר החברה מקבלת הזמנה לייצוא, אנו נותנים 60 אחוז לממון ההזמנה. אולם אשראי זה איננו יכול לצרף לחשבון האשראי של הממשלה.

י. ספיר: טענתך התמידית היא, שגידול האשראי למשק עולה על גידול התפוקה.

ד. הורביץ: לגבי השנה כולה זה נכון. עכשו יש שפל גדול באשראי. לדוגמה, פתחתי חשבון אשראי של 30 מליון לירות למועצה לשיווק פרי הדר. אך המועצה עדיין לא השתמשה בסכום זה, וכבר שילמה את האשראי שקבלה אשתקד. הוא הדין לגבי בסנים וכותנה. אי אפשר להכפיל מספרים רבע-שנתיים פי 4 ולקבל מספרים לגבי השנה כולה. בשנה שעברה גדל האשראי בחדשים ינואר אפריל ב-5 מליון לירות, אבל הגידול הכללי ככל השנה הסתכם ב-66 מליון לירות.

י. קרגמן: האם גידול האשראי עלה על גידול התפוקה הפיזית?

ד. הורביץ: באחוזים - כן; האשראי גדל ב-18 אחוז והתפוקה הפיזית ב-8 אחוז.

לעתה עתה קצב האטת גידול האשראי אינו מניח את הדעת. ואני חושש מאד שאם לא נואט יותר, הרזרבות ירדו ומאזן התשלום יורע.

בחדשים ינואר-מרץ 1959 חלה עליה בשעור של 12,3 אחוז בקצב הבניה בארץ לעומת אותם חדשים אשתקד.

י. ספיר: האם עליה זו כוללת את הבניה הפרטית?

ד. הורביץ: בעיקר, כי המספרים מבוססים על הבניה ב-39 ערים. תנועת הבניה גדלה לשיא שלא היה מאז קום המדינה. לעומת זאת יש הקטנה מסויימת בשלב של גמר הבניה.

אשר לאבטלה, מ-1956 מסתמנת ירידה בממדי האבטלה. בחדשים ינואר-מאי 1959 חלה ירידה נוספת של 10 אחוז.

אשר לסחר החוץ, המהווה את האינדקסיה החשובה ביותר בחדשים ינואר-אפריל 1958 הסתכם היבוא ב-147,6 מליון דולר ובאותם חדשים שנת 1959 - 137,4 מליון דולר; היינו - מינוס 10,2 מליון דולר; היינו - מינוס 6,9 אחוז. לעומת זאת ב-1958 הסתכם הייצוא ב-70,2 מליון דולר, והשנה - 78,4 מליון דולר; כלומר - עליה ב-8,2 מליון דולר - 11,7%.

ש. דיין: האם זה כולל פרי הדר?

ד. הורביץ: בעיקר ייצוא העשייתי. בשנה שעברה הסתכם הגרעון ב-77,5 מליון דולר, והשנה ב-59 מליון דולר. כלומר, חלה ירידה של 18,4 מליון דולר, שהם 23,8 אחוז, בגרעון.

אם לדון לפי המספרים של תצרוכת החשמל בחקלאות ובתעשייה, אני יכול להסתכן בנבואה, שגידול התפוקה השנה לא יהיה קטן יותר מאשר ב-1958, ועשוי לעלות ב-10-8 אחוז.

אם אני מסכם תמונה זו, הרי יש בה כמה קווי אור כהמשך לאותם קווי אור שהיו ב-1958. אבל הם אינם מספיקים. ומה שחשוב יותר - המצב יכול היה להיות הרבה יותר טוב, אילו הגשמנו את המדיניות שאני מייעץ להגשימה; כלומר, אילו עשינו מה שעשינו לגבי האשראי לצבור, שהגדלנו אותו במידה מופרזת; אילו עצרנו עוד יותר את עליית ההכנסות האישיה; אילו הגדלנו את ההיטלים; כי עד היום יש חלק גדול של יבוא בשער הנוח רווח דיפרנציאלי מופרז. אם נותנים ליצואן דולר במחיר של 2.250 לירות, הרי זו מתנה. כי הוא שהג לפי חוקי הכלכלה, והוא מוכר את המצרך במחיר שהשוק משלם. והשער הריאלי של הסחורות, בהשוואה לחו"ל, איננו 2 לירות הדולר. קיום מספר שפרים נפרדים, גם הוא אינו גורם חיובי. אני חייב להודות, שמבחינת האשראי מדיניות בנק ישראל היתה הגרעה ביותר. האוצר היה יותר בסדר מאשר בנק ישראל. את הבקורת החריפה ביותר אני מותח על המדיניות של בנק ישראל.

בסיכום, יש קווי אור, ישנן הופעות חיוביות כהמשך לשנת 1958, אבל לא במידה מספקת בהשוואה למשימה המוטלת עלינו במרוץ נגד הזמן, ולא די בהשוואה למה שאפשר היה להשיג. אבל אני חושב שבמידה שינמ קווי אור, הם תוצאה של אותם קווי מדיניות שנהלנו, ואשר הצבור התנגד לה; כלומר, במידה שהוטלו מסיים והיטלים, במידה שהוגבל האשראי, ובמידה ששמרנו שהאינפלציה לא תשתולל, וכל זה נעשה בניגוד לרצונו של הצבור, התקדמנו. כל קווי האור הם אישור למדיניות הקשה והבלתי-פופולרית בכל התחומים: ייצב התקציב הממשלתי, ואי מתן אשראי נוסף לממשלה; הקפאת ההכנסות; מחוץ לקבוצה קטנה של מקרים סוציאליים ויושבי המעברות האמצעים הגדולים הולכים לשכבות המבוטחות.

ש. דיין: האם חלה עליה בחסכוניות?

ב-1958 היתה עליה, אבל לא גדולה. לגבי שנת 1959 עדיין איננו יודעים.

ד. כוכבי: מכל מקום ברור ש-95 אחוז מתוספת ההכנסה הפנויה מוצאת לצריכה.

ד. הורביץ: אלא הם קווי אור, שאפשר לקדם אותם במידה גדולה יותר.

היו"ר י. גורי: אני מודה לנגיד הבנק על הרצאתו המאלפת. הדיון בהרצאה זו יתקיים בישיבה הבאה.

ד. הורביץ: ברצוני להביא לידיעת חברי הועדה, כי מר קדמון ומר י. ידין מערערים על השם "אגורה" ומציעים את השם "גרה". האקדמיה ללשון העברית מתנגדת להצעה זו ותומכת בשם "אגורה". הממשלה גם היא תומכת בשם "אגורה". אני כשלעצמי תומך גם כן בשם "אגורה". אבל הבטחתי למר קדמון ומר ידין להביא ערעורם זה בפני ועדת הכספים.

היו"ר י. גורי: אחמול הוחלט לדחות אשור הערבות לחקלאות לישיבה זו.

י. ספיר: ביררתי את הענין עם אנשי הפרדסנות והם הודיעו לי כי תביעתם בעינה עומדת, אם כי באו לידי סיכום והסדר גם עם בנק ישראל וגם עם מערכת הבנקים על אשראי מצומצם לאגוד הפרדסים. לאור הודעה זו אינני רוצה לעכב את אשור הערבות. אבל אני מבקש להעלות את השאלה על סדר יומה של הועדה בישיבה הבאה.

היו"ר י. גורי: אני מעמיד להצבעה אשור הערבות לחקלאות בסכום של 14 מליון לירות.

ה צ ב ה

אושרה הערבות לחקלאות בסכום של 14 מליון לירות

היו"ר י. גורי: בזה אנו מסיימים את הישיבה. הישיבה נעולה.

הישיבה ננעלה בשעה 11.10